

Hoe kunnen christenen met moslims omgaan?

door Gerard Weel
februari 2005

preek in de Wieringermeer, voordracht in Onderdijk

Ik woon tegenover de Marokkaanse moskee in Hoorn. Sinds de moord op Theo van Gogh lijkt het wel of de vrijdaggebedsgangers mij bewust maar voorzichtig groeten. Daarvoor deden ze dat niet, ook al probeerde ik het wel. Kennen ze me nu beter? Of zijn ze daartoe door de imam of door hun Raad opgeroepen? Zou Theo van Gogh aan groeten hebben gedaan? Of is Amsterdam daar te groot voor? En Mohammed B.?

A De geschiedenis

De vijf grote 'godsdiensden' zijn -zo zegt het ezelbruggetje- 600 jaar na elkaar ontstaan:
Jodendom 1800 v. Chr. (Abraham; hij is tevens de voorvader van de Islam)
Hindoeïsme 1200 v. Chr. (Brahmanen hebben toen de Veda's geredigeerd)
Boeddhisme 600 v. Chr. (Siddharta Gautama, meer religie dan godsdiensden)
Christendom 0 (Jezus v. Nazareth, geboren enkele jaren vóór onze jaartelling)
Islam 600 n. Chr. (Mohammed in Mekka en Medina; ziet zich als laatste profeet)

Maar dit is natuurlijk veel te grof. Denk maar aan het Christendom: Jezus "stichtte" anders dan Paulus en die weer anders dan keizer Constantijn. Wanneer is het christendom ontstaan? Maar goed: de laatste drie religies gaan in elk geval terug op een historische persoon.

Abraham en Sara begroeten de afvaardiging van de Allerhoogste (Ravenna)

HINDOEÏSME

Links: Krishna dansend (brons; Government Museum, Pudukottai, Zuid-India; 14de eeuw n.C.). Krishna danst van vreugde over een klomp boter, die hij heeft gestolen. Op sommige beeldjes heeft hij zijn rechterhand in de kataka-mudra, zoals hier, op andere draagt hij in deze hand de klomp gestolen boter. De voorstelling is populair in het zuiden van India.

Boeddhisme (borobudur) boeddha mediterend

Links: Mohammed (zittend) in discussie met de (christelijke) bisschop en met de gouverneur van Nadjran over Jezus (miniatuur uit de Arabische School te Bagdad, 1217). Het is het oudst bekende portret van Mohammed en een der weinige waarop ook het gelaat van de profeet is afgebeeld (Nationale Bibliotheek, Caïro).

Christus' mensheid verheven door engelen (Donatello)

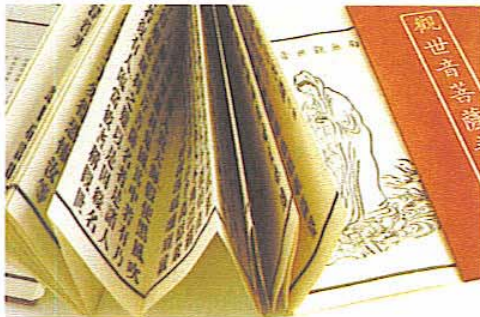
De Islam op Mohammed: geboren rond 570, gestorven in 632 (7 juni). Hij is zelf wezenlijk betrokken geweest bij de totstandkoming van de Koran, al vond hijzelf dat hij die kreeg van Allah door de inspiratie van de engel Gabriël.

- a: Vedische geschriften op palmblad (lontar-bladeren); hindoeïsme
 b: Hoofdstuk uit het Lotus-soetra; boeddhisme
 c: Gedeelte uit de Esterrol met afbeelding van de perzische koning Ahasveros; jodendom
 d: Dubbele bladzijde uit de Statenbijbel met kanttekeningen; christendom
 e: Dubbele bladzijde uit de koran, met kanttekeningen; islam

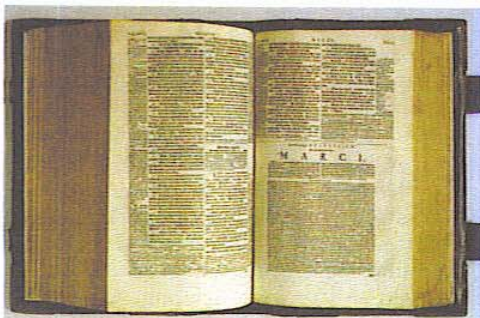
a

b

c

d

Zijn boek is niet bedoeld als literatuur maar als openbaringsboek voor de verhouding tot God en de naaste. Koran betekent: reciteertekst (=tekst om ter harte te nemen, niet om te analyseren), Islam betekent: onderwerping. Verwant aan Sjaloem (Salemaleichem=vrede zij met u) maar dan vrede met God, niet zozeer met de naaste, ofschoon de naastenliefde daarin is opgenomen. Het woord moslim is er mee verwant (muselman, Perzisch) en meer geschikt dan het woord mohammedaan want Mohammed (zijn naam betekent: de gezegende) is slechts de dienaar, hoe groot ook als profeet. Niet "in hem" maar "door hem".

Hij werd geboren in Mekka, zijn ouders stierven in zijn jeugd, zijn vader al vóór zijn geboorte. Opgevoed door familieleden in de sociale kring van internationale handel wilde hij in eerste instantie het joodse en het christelijke geloof verbeteren. Zoals bij de evolutie: het latere is het sterkste en doet het vroegere wegsterven. Mohammed: het punt Omega. De bijbel verwacht immers zelf 'de Messiasprofeet'. In 610 begon hij met een beroep op openbaring de Koran te formuleren in soera's=hoofdstukken (er zijn er nu 114, de een zeer kort, de ander zeer lang, de later geschrevene zijn korter). Hij trouwde in 595 met de welvarende en doortastende weduwe Chadiedzja. In 617 vluchtte zijn groep naar Abbesinië: een profeet wordt niet meteen erkend. Hij werd weduwnaar in 619 na een zeer gelukkig huwelijksleven, waarin ook andere vrouwen deelden. In 622 (het begin van de moslimjaartelling die hidjah heet) vluchtte hij naar Medina (vlucht=hidjah) omdat men in Mekka eerst niet wilde dat de ka-aba en andere op Abraham teruggaande instellingen onder Mohammeds controle zouden komen. Daar werden zijn soera's agressiever (men deelt ze zo in: vóór of na de hidjah), ofschoon ze alle door Gabriël werden geïnspireerd. Er zijn nu ongeveer 900 miljoen moslims. De islam wil de godsdienst voor allen zijn: de andere zijn tijdelijke, nu overbodig geworden pogingen ten gevolge van plaatselijke ontwikkelingen. De bijbel is te nationaal, de veda's te Indisch evenals Boeddha, Krisna en het hindoeïsme in het algemeen. Bovendien zijn ze te weinig godgericht, te menselijk of zelfs polytheïstisch. Confucius is niet praktisch, ook Boeddha eigenlijk niet, Jezus -te joods- en de Chinese wijsbegeerte zijn niet universeel. De ware gelovige komt tot Allah en leest de Koran. In 620 bezocht Mohammed Jeruzalem, waar hij zijn paard vastzette aan de latere klaagmuur en bij de Moria-rots (nu Omar-moskee) op het tempelplein naar een hemelse moskee (in Mekka?) werd opgevoerd. Mekka werd terugveroverd in 630, de ka-aba voor de hadj-bede vaart geaccepteerd. Hij stierf in Medina in 632

en werd 'opgenomen'. Zijn graf in Medina is nu moskee.

Elke soera heet naar een kernwoord ervan. Ze beginnen alle met Bismillah=In de naam van...(op één na). Een soeravers heet ayaat. Vertalen wordt eigenlijk niet aanbevolen: men moet klassiek Arabisch leren, ook al spreekt men een latere afleiding ervan in eigen land.

De profeet werd politiek opgevolgd door kaliefs: eerst in Mekka: achtereenvolgens Abu Bakr (in samenwerking met Ali, Mohammeds schoonzoon), Oemar, Oesman en Ali zelf, daarna in Damascus: Moeawiya en de Omayyaden uit Mekka die tot in Spanje heersten tot 1492 (de geleerde Averroës stierf daar in 1198). Intussen regeerden de Abbasiden in Bagdad en Egypte (800-1000). Ali, Mohammeds schoonzoon die met zijn dochter Fatima gehuwd was, was omstreden: tégen hem waren de Soennieten met hun centrum in Arabië, meer progressief (90%), vóór hem de Sjiïeten vooral in Perzië en Irak, meer conservatief (10%). Ertussen de zeer strenge Charidzjieten, b.v. in Algerije. Er ontstonden allerlei afscheidingen waaronder de Soefisten (soefi=boetemantel), meer verinnerlijkt en mystiek (vooral vrouwen), en Bahai, meer universeel zoals oorspronkelijk de bedoeling van de profeet was (tempel in Haifa).

Nog enkele begrippen: naast de Koran erkent men Soenna=voorbeeldige tekst (uitleg) en Hadieth=verwerking. De Sjiïeten hebben een andere hadieth, de Soennieten hebben er zelfs zes (uit de negende eeuw). De vroomheidswet of -weg heet Sjariah, de praktische wetgeving voor een zuiver moslimleven. Afwijkingen van de oorspronkelijke voorschriften kunnen door de moslimleiders positief of negatief beoordeeld worden. Een

zekere aanpassing aan de tijdsomstandigheden kan geoorloofd zijn.

Niet alles is verplicht. Men onderscheidt: verplicht, aanbevolen, geoorloofd, afgeraden, verboden.

Ook tellen in het strafrecht de toerekeningsvatbaarheid (b.v. bij straatroof: S.5.37-39) en de omstandigheden.

Er is wel koranverklaring (tafsier) maar die is niet historisch-kritisch. Tot nu toe.

Interieur van de Hagia Sofia gebouwd in Constantinopel (Istanbul) tussen 532 en 537. De Arabische medaillons zijn aangebracht toen deze machtige christelijke kerk in gebruik genomen werd als moskee.

B De receptie door de christenen in de geschiedenis

Nestorius, patriarch van Constantinopel, gestorven in 451, werd veroordeeld omdat hij Christus te menselijk maakte: zijn menselijke natuur bleef volgens hem in zijn zoonschap Gods geheel in tact, onderscheiden van zijn goddelijkheid. Maria kan dus niet Moeder Gods genoemd worden. De vele Nestorianen waren het met hem eens: het menselijke kan niet door de incarnatie vergoddelijkt worden en de Islam gaf hun daarin gelijk. Als Soera 4.157 zegt: Jezus is niet gekruisigd, wordt waarschijnlijk bedoeld: als profeet van God is hij verheerlijkt. Als mens kan hij gekruisigd zijn, maar dat gaat de gelovige niet aan, dat hoort bij de ongelovige benadering van hem. Een gelovige gaat daar niet op in. Onder Nestorianen was Mohammed welkom omdat hij het goddelijke en het menselijke meer onderscheidde. Hij vond waardering bij keizer Heraclius in Constantinopel en werd geëerd door de christenen en de keizer van Abbesinië. Petrus Venerabilis, abt van Cluny (1092-1157), liet de Koran vertalen in het Latijn om iets meer te weten voor bij de ketterijbestrijding. In 1187 veroverde Saladdin Jeruzalem, waarna paus Innocentius III opriep tot de derde, vierde en vijfde kruistocht (1189-1221). In tussen ging Franciscus van Assisi in 1219 naar Damiate in Egypte om te 'delen' met sultan Al Kamil: hij zocht geen (woorden)strijd, het ging hem om elkaar dienen in de praktijk en door gezamenlijk gebed God prijzen en danken.

Na de val van Jeruzalem aan het einde van de 11de eeuw behoorde Godfried IV van Bouillon tot de eerste heroveraars. Uiteindelijk zonder succes omdat de strijd met wapens niet te winnen was. In 1219 ging Franciscus van Assisi in welwillend gesprek met sultan Malik-el-Kamil. Links een afbeelding met Godfried IV van Bouillon die Jeruzalem herovert, rechts Franciscus in gesprek met de sultan (Giotto).

Luther (1483-1546) beweerde: Christenen moeten Paus en Turken bestrijden. Karel V beval: bekeren of vertrekken uit Spanje. Het kolonialisme verstoort de Islam en kweekte haat. De eerste Nederlandse Koranvertaling is van 1641, de bekendste van 1860, de mijne van 1945-1953. Algemeen wordt de middeleeuwse "Arabische" wetenschap geroemd (Averroës, Avicenna). De eerste verdediging van de Islam in Nederland is van A. Relandus in het Latijn in 1704 (Verlichting, dus oecumene?). Het Vaticanum II sprak hoogachting uit voor de diepere bedoeling van de Islam. Hans Küng in 1985: "Dit is ook een heilsweg. Mohammed was een nachristelijke profeet". Er is en komt een boek hierover van hem.

C De inhoud van de Islam

De Vijf Zuilen zijn: geloofsbelijdenis, gebed, belasting, vasten, bedevaart.

Geloof(sbelijdenis):

- alleen Allah is God (wie is de kunstenaar van alles?)
- engelen (Gabriël)
- profeten (Mohammed is definitieve)
- boeken (de Koran is niet een boek maar hét boek)
- voorbeschikking (dag des oordeels, hiernamaals, want het goede en het kwade komt van Allah, je geweten geeft je zijn wet in en Hij maakt uit wat goed en kwaad is, niet jij).

Men belijdt "islam" door het getuigenis: Allah is groot en Mohammed is zijn profeet

Gebod:	5 x per dag: salat + extra eigensoortig gebed op vrijdag
Belasting:	offer: zakat (ook bij de grote feesten na ramadan en hadj)
Vasten:	onder andere ramadan (elk jaar ongeveer een maand)
Bedevaart:	hadj (eens in je leven naar Mekka)

Enkele begrippen:

- maankalender: zo wordt de ramadan-maand bepaald
- aanbidding: mondeling
lichamelijk: buigen en wassen
financieel
- ethiek: algemeen geldend: ook voor anderen: de wet van God; maar specifiek voor moslims: onderdanige afstand t.o. Allah, (anderen zijn oneerbiedig); geen alcohol e.d.; mooie naam voor baby, baby gebed influisteren, eerste haar van baby gewogen en dat gewicht gegeven aan armen in munt of liever papiergegeld; geen kist in het graf; zelf slachten is mooier dan het laten doen door 'vakkundigen', maar het moet wel ritueel.
- Moskee: komt van Masdjied=plaats van onderwerping
- preekstoel: Mimbar of minbar (met trap); rechts voorin de moskee
- mihrab: gebedsnis middenvoor, gericht naar Mekka; men richt zich daarheen, niet naar de minbar
- imam: hij die laat bidden
- khutba: preek
- vrouwen: zitten apart: vanwege borstvoeding+ niet erotisch afgeleid + eigen sfeer (vrouwen onder elkaar)
- preek: gaat vooraf aan het gebed, want preek is oproep tot gebed
- wassing: alle lichaamsdelen die ingezet worden bij het bidden, moeten gereinigd worden
- daggebed: 5 x: vóór de zonsopgang, 's middags, 's avonds, na de zonsondergang en 's nachts
- ramadan: afgesloten met suikerfeest van 3 dagen
- hadj-bedeavaart: afgesloten met offerfeest van 4 dagen

Vragen voor het gesprek:

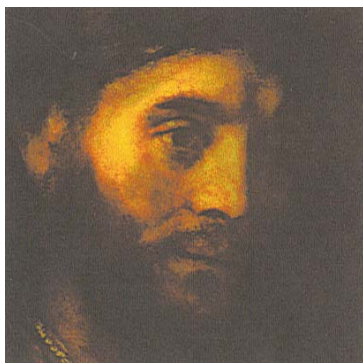
- wél democratie? zie Soera 16.125 en 2.256
- uithuwelijken door ouders, onder voorwaarde van instemming door de huwenden?
- is de moslim verdraagzaam tijdens andermans weg tot bekering?
- wet boven rede?
- vrije wil of voorbeschikking?
- vindt de moslim een christen polytheïstisch?
- is de vrouwensluier algemeen en verplicht?
- wat bedoelt het beeldenverbod (iconoclasme?, beeldenstorm?)?
- kunst, civilisatie, beschaving, 'cultuur' kwamen meestal uit buitengebied, b.v. de diepgaande mystiek van de soefi's (vooral vrouwen zoals Al Gazali in Egypte, overleden in 1111); waarom?
- ook de kloosters der derwisjen ontstonden aan de buitenkant (niet in Mekka of Medina); is dit onder invloed van oosterse christenen?
- geen bisschoppen of priesters: de moslim gaat rechtstreeks tot Allah. En de Kaliefs dan?
- is Egypte modern als moslimland? Daar is ruimte voor Jood (synagoge) en Christen (Kopten).
- Is er in Turkije werkelijk scheiding tussen kerk en staat zoals ingevoerd door Atatürk? Zijn dus in Turkije Christenen vrij? Zijn er kerken in Istanbul? Kan men in Izmir de Polycarpuskerk vrij bezoeken?
- er is geen verplichte initiatie in de Islam, de besnijdenis is niet verplicht. Ben je dus meteen moslim als je ouders dat zijn? Verklaart dat (mede) de gemakkelijke verspreiding van de Islam onder andere in Afrika?
- kan de vroege verspreiding van de Islam in en rond Constantinopel ook verklaard worden uit een anti-Byzantinisme waar een soort 'vergoddelijking' van het menselijke in te bespeuren was?
- is de Islam niet (te) erg eenvoudig in theologie en plichtenleer voor een modern verlicht mens?
- is de vrijzinnige richting Ahmadiyya (b.v. in Frankrijk) een stimulans voor de oecumene?

Shahâda, de islamitische geloofsbelijdenis in Arabische sierletters.

D Hoe te reageren als christenen?

Het hangt vaak van onze eigen instelling af: de conservatieve vasthouders willen meestal niet van oecumene weten en zijn daarmee, denk ik, naïef en angstig; de 'zoekers', zoals ik, zijn misschien te idealistisch en fietsen in de lucht; de geseculariseerden ontwijken de dialoog en gaan daarmee oppervlakkig voorbij aan 'dat gekissebis', tot er iemand wordt vermoord.

De Jood Jezus (Rembrandt)

De uiteindelijke profeet: Messias-Christus-de Gezegende (6de eeuw)

Een jonge moslim (foto)

Godsdienst is wél een belangrijke factor, minstens sociologisch, hoe 'verlicht' je ook bent. Is de botsing/ontmoeting te vergelijken met de oecumene katholiek-protestant? Daar is ook een hele geschiedenis van vijandschap, verlichting en ontmoeting overheen gegaan. Ook daarbij waren er verschillende reacties: 'wij leveren alles in', 'we zijn niet meer principieel', 'we hurken noodgedwongen tegen elkaar' enz. Op oudejaarsavond werd in HP-De Tijd dit laatste gesteld: De uitstervende gelovigen hurken vanwege de groei der onkerkelijkheid uit nood bij elkaar: moslims geloven in elk geval nog in God! Dus uit nood, zoals nood leert bidden en WO II leidde tot noodgedwongen oecumene. Positiever is de reactie: we hebben veel bijgeleerd en we hebben veel afgeleerd. B.v. bijbellezen bij katholieken, liturgie bij protestanten. Zoals indertijd de protestanten benadrukten: voorrang voor Gods genade tegenover voorrang voor goede werken. Zoals indertijd de katholieken benadrukten: één internationale gezagskerk tegenover de eigengereidheid van de protestanten. Zijn we nu samen terug bij Christus, het fundament? Is Hij de Rots (Matt. 7)?

Is religie wel geloof? Karl Barth: Religion ist Unglaube! Achterhaald? Christenen geloven in Christus: wat betekent dat en wie is dat? Heeft wie niet in Christus gelooft, geen deel aan de Verlossing? God-Christus-dé Zoon tegenover Jezus-mens-een zoon. Nu een nieuwe opgave: oecumene betekent: héle bewoonde wereld. Want de wereld is klein geworden: internet, telefoon, vliegtuig enz. We kunnen leren van Hindoes: natuurliefde, van Boeddha: onthechting, van Shintoïsme en Chinees-Japans confucianisme: wijsgerigheid, voorzichtigheid, fijngevoeligheid, van Jodendom: leerhuis en verhouding eerste testament tot tweede als 'correctie'.

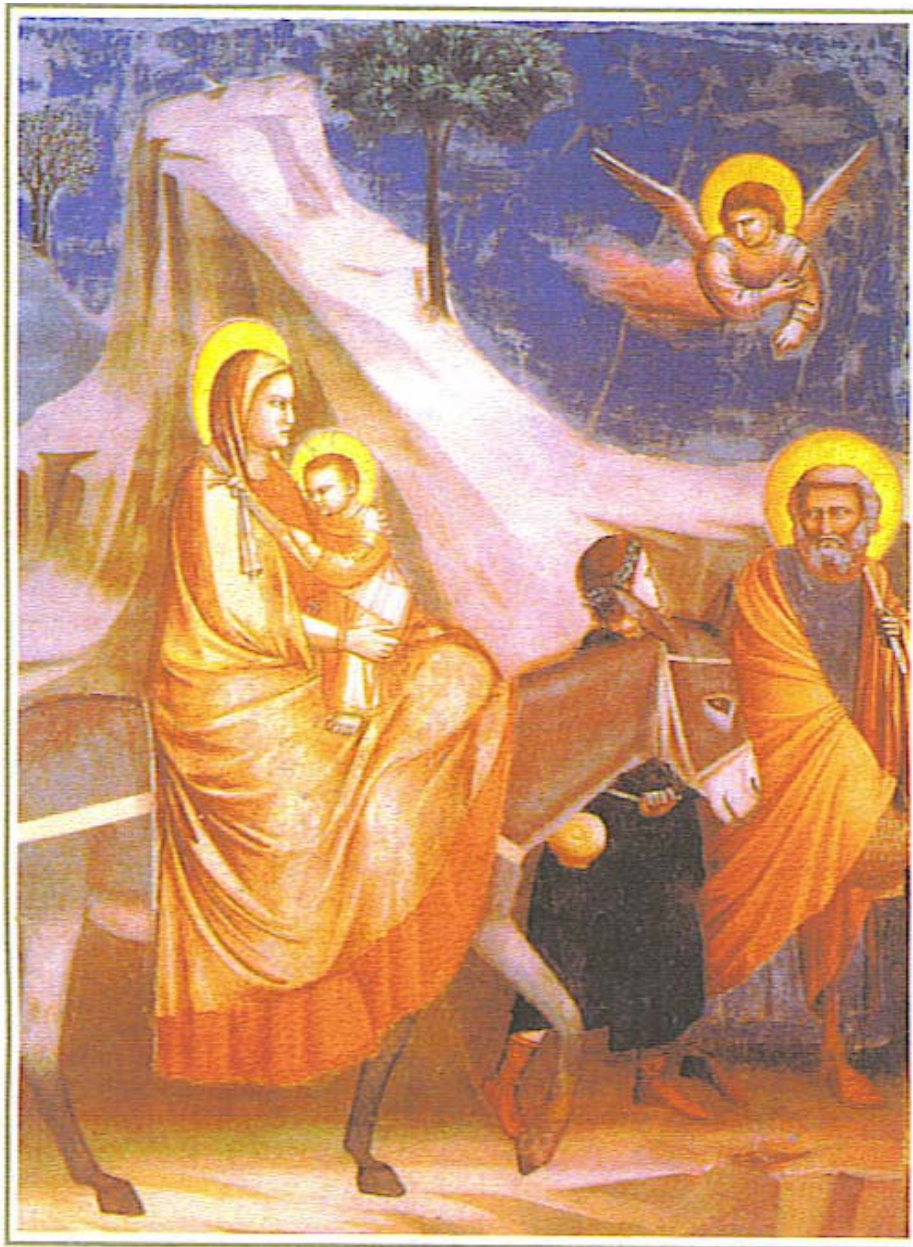
Soera 39, ayaat 53:

“Zeg: O mijn dienaren, gij die onmatig zijt geweest tot uw eigen schade, wanhoopt niet aan de barmhartigheid van Allah. Allah vergeeft waarlijk alle zonden”.

En wat kunnen we leren van de Islam? De religieuze dimensie hebben we gemeenschappelijk (?). Geloven we in dé Zoon of in een Zoon? Misschien zo: Jezus als één zoon vertegenwoordigt en (re)presenteert dé Zoon=Christus=dé profeet=messias. Ook Mohammed functioneert daarin (als een zoon en laatste profeet?). Ook wij zijn zonen/dochters Gods (Joh. 10,36). Dus niet: wij leveren alles in enz. maar een vernieuwde en verrijkte visie. Tekstkritiek moet kunnen. Daarin moeten we ‘verlicht’ worden. We werken biddend aan die verlichting, ook moslims zouden dat moeten doen. Bidden om verlichting... Wat betreft gelijkberechting (van vrouwen), democratie, incarnatie, tekstuitleg enz. Ook aan hun kant zijn correcties nodig b.v. Maria is niet de derde persoon van de Triniteit, zoals tamelijk algemeen wordt beweerd in moslimkringen over katholieken. Ook aan protestantse kant waren er vooroordelen: b.v. Maria wordt door katholieken aanbeden. Terwijl ieder Rooms kind leerde dat vereren mocht, aanbidden niet. En dan de hardnekkige vooroordelen van katholieken over moslims en protestanten: moslims zouden niet trouw zijn aan hun vrouw(en), protestanten beeldenstormers en splitsingliefhebbers.

Het religieus bewustzijn lijkt nu groter dan tien jaar terug. Grote plechtigheden buiten de kleine kerkelijke kring om: koningshuis, stille tochten, EO- en pausjongeren enz. Godsdienst blijkt een belangrijke sociale werkelijkheid te zijn (Cohen). Kerstmis raakt misschien toch de kern: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus. God en mens. Grote vreugde rond zwak kind. Ideaal: vrede met elkaar. Realiteit: kijk uit! In de geschiedenis van het christendom zie je ook oecumenisering: van Jezus-Joden naar Paulus-Grieken naar Petrus c.s.-Romeinen naar monniken-Germanen. Denk aan de geschiedenis van het kerstfeest: Germaanse zonnewendevierders, Mithras-zonvereerders en zonnekeizerlijken vervolgden elkaar eerst maar vonden elkaar bij Constantijn. Was daarmee het ‘eigenlijke’ christendom ingeleverd? Katholieken roeiden de Katakten uit en verdreven later de Turken (brandstapels, G. v. Bouillon). Was daarmee het christendom hersteld? Roomsen (later ultramontanisten) vervloekten de Protestanten en de vrijdenkers (Franse Revolutie, Garibaldi) en andersom (na de inquisitie kwam de beeldenstorm, na de brandstapels de martelaren van Gorkum, de regentendominantie in de schuilkerktijd, atheïsme t.o. piëtisme) maar ze vonden elkaar tot op grote hoogte (Thorbecke, Tweede Kamer, gelijkberechting, NBV enz.). We drukken elkaar niet meer weg, we doen niet meer mee aan domme betweterige apologetiek. Dus: elkaar waarderen om samen ieders benauwdheid te boven te komen door wetenschap, democratie, eerbied voor het geheim van het leven, kritische geest, persoonlijke verantwoordelijkheid, scheiding kerk-staat (voorlopig of definitief?), literair verstaan van teksten, verdraagzaamheid en bescheidenheid enz. enz. Bij elke ontmoeting heb je de gragen (soms oppervlakkig) en de polen (soms verstokt: van Gogh, Hirs, sommige imams, sommige bisschoppen en (jonge)

priesters). Soms wil je je identiteit te fanatiek hooghouden: daar komt ellende van, zie Israel nu. Soms wil je je rijkdom inbrengen en delen, daar kom je verder mee, zie de nog aanwezige Joden in Amsterdam: hun leerhuis wordt zeer gewaardeerd. De vele joden zijn door de christenheid vernietigd, maar het Joodse leeft! In je zwakheid gewaardeerd worden. Elkaar vinden is de opgave voor de al begonnen komende eeuw.

Jezus met ouders door Arabische gids in veiligheid gebracht in Egypte (Giotto).